

**Відданість справі охорони фіторізноманіття.
Пам'яті Ірини Андріївни Коротченко (12.05.1973–06.09.2022)**

**Devotion to plant conservation.
In memory of Iryna A. Korotchenko (12.05.1973–06.09.2022)**

На початку вересня 2022 року сумна звістка приголомшила та глибоко засмутила ботанічну та природоохоронну спільноту України – несподівано та передчасно пішла з життя Ірина Андріївна Коротченко, відома дослідниця флори і рослинності України, людина, що присвятила своє життя пізнанню та охороні рослинного світу, фіторізноманіття та всієї живої природи нашої Батьківщини. Її добре знали, поважали та цінували колеги й друзі в усіх куточках нашої землі – від південних степів до поліських лісів,

від Карпатських до Кримських гір... Ще незадовго до цього трагічного вересня вона мала багато планів на майбутнє, мріяла про експедиційний виїзд до Буковини, про нові публікації, про скору перемогу України над підступним і жорстоким ворогом. Але їй не судилося дочекатися втілення цих мрій...

Ірина Коротченко народилася 12 травня 1973 р. у Полтаві в українській родині службовців. Вже на початку свого життя вона проявила свою сутність "відмінниці", своє прагнення до досконалості та

вміння самовіддано й ефективно працювати – закінчила школу із золотою медаллю (1990 р.), потім стала студенткою Полтавського державного педагогічного інституту (нині Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка), де навчалася на природничому факультеті за спеціальністю "біологія та хімія" (1990–1995 рр.), вже у студентські роки долучилася до наукової та природоохоронної роботи, а у 1995 році закінчила рідний виш з відзнакою. Далі вона нетривалий час (з серпня по жовтень 1995 р.) працювала асистенткою кафедри ботаніки природничого факультету ПДП імені В.Г. Короленка, а у жовтні 1995 року розпочала своє навчання в аспірантурі відділу екології фітосистем Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України. Науковим керівником Ірини став професор (нині – академік НАН України) Яків Петрович Дідух, завідувач відділу екології фітосистем.

Я.П. Дідух: *Ірину Коротченко я знав від часів її студентства, коли вона ще навчалася у Полтавському педінституті (нині Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка). У той час Тетяна Леонідівна Андрієнко (на той час – очільниця Міжвідомчої комплексної лабораторії наукових основ заповідної справи Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України та Мінприроди України) та Олена Миколаївна Байрак розгорнули активну діяльність з вивчення заповідних об'єктів Полтавщини та оптимізації природно-заповідної мережі регіону. До цих досліджень вони активно залучали студентів, серед яких була і Ірина. Вона втягнулася в цю роботу і змогла побувати в багатьох куточках рідної Полтавщини, природу якої дуже любила. Але найбільше їй сподобалися степи і вона хотіла їх і надалі вивчати. Оскільки Тетяна Леонідівна не була фахівцем зі степової рослинності, то наставники Ірини звернулися до мене за пропозицією, щоб я став її науковим керівником. Після успішної здачі екзаменів і зарахування до аспірантури Ірині була затверджена тема кандидатської дисертації "Диференціація рослинного покриву степів південної частини Лівобережного Лісостепу України", яку вона успішно виконала і захистила у 1999 році.*

Вже у студентські роки Ірина була дуже активною і ініціативною, вміла добре організувати роботу, цінувала час і намагалася зробити, витиснути все по максимуму. У забезпеченні проведення польових досліджень їй допомагали

батьки, пан Андрій та пані Віра. Згадую, що її батько на цей період брав відпустку і возив нас по найбільш віддалених і малодоступних степових куточках Полтавщини, Харківщини, Луганщини. Ірина швидко вивчила степову флору і кваліфіковано виконувала геоботанічні описи, опанувала методику закладки еколого-ценотичних профілів, працювала цілими днями. У цей час Андрій Васильович організовував побут: забезпечував закупівлю продуктів, встановлював намети для ночівлі, сушив гербарій, готував їжу тощо. Увечері підбивали підсумки, обговорювали наукові питання, закладали гербарій, уточняли плани на наступний день. Під кінець експедиції в Ірини вже сформувалося досить повне уявлення про ці степи південного Лісостепу. На основі накопичення та обробки значного матеріалу було описано низку нових асоціацій та союзів степової рослинності.

*Після закінчення аспірантури Ірина Коротченко залишилася працювати у відділі екології фітосистем Інституту ботаніки. У цьому відділі вона продовжувала займатися дослідженням степів, стала провідним фахівцем з цієї рослинності, їй була затверджена тема докторської дисертації. Разом з цим, вона брала участь у підготовці томів видання "Екофлора України", зокрема, такого складного роду як *Viola*, багатьох інших груп судинних рослин. Коли постало питання щодо підготовки третього видання "Червоної книги України", на Ірину було покладено завдання бути секретарем ботанічної підкомісії Національної комісії з питань Червоної книги України (рослинний світ). Успіх цього видання значною мірою було забезпечено невтомною, кипучою діяльністю Ірини. Вона займалася організаторською роботою проведення наукових семінарів, залучаючи ботаніків з усієї України, збирала та обробляла матеріали, виконувала багато інших завдань. Цю роботу вона дуже полюбила і це визначило подальшу долю її наукової діяльності.*

В Інституті ботаніки Ірина Андріївна пройшла усіма сходинками наукової роботи: з червня 1998 по листопад 1998 р. – інженер 2 категорії; з листопада 1998 по квітень 1999 р. – інженер 1 категорії; з квітня 1999 по листопад 1999 р. – молодший науковий співробітник; з листопада 1999 по червень 2004 р. – науковий співробітник; з червня 2004 по лютий 2012 р. – старший науковий співробітник. У 2006 р. за рішенням Вищої атестаційної комісії України І.А. Коротченко отримала вчене звання старшого наукового співробітника зі спеціальності "ботаніка".

У 2012 році Ірина Андріївна взяла участь у конкурсі на посаду завідувача Лабораторії охорони фіторізноманіття (яка згодом, після реорганізації отримала назву Лабораторія охорони фіторізноманіття та рослинних ресурсів) при відділі систематики і флористики судинних рослин Інституту ботаніки, перемогла у цьому конкурсі та з 1 лютого 2012 р. до останніх днів свого життя обіймала цю відповідальну посаду.

Наукові здобутки Ірини Андріївни є вагомими та досить різноплановими. До сфери її наукових інтересів входили у першу чергу різні питання і проблеми охорони фіторізноманіття, загальної екології рослин, класифікації степової рослинності та біотопів, фітоіндикації тощо. Зокрема, Ірина Андріївна брала участь у дослідженні рослинного покриву лісостепової зони України, у встановленні флористичної, ценотичної та екологічної специфіки степів, визначенні раритетної компоненти флори та рослинності. Для заповідників та національних природних парків вона розробила методики досліджень, провела дослідження рослинності 30-кілометрових зон Хмельницької та Рівненської атомних електростанцій. Вона також безпосередньо займалася науковими та науково-організаційними питаннями ведення і підготовки Червоної книги України та Зеленої книги України.

Проте, серед найголовніших здобутків наукового життя Ірини Андріївни є її, без перебільшення, визначна роль у підготовці та публікації третього видання "Червоної книги України: рослинний світ" (2009), в організації та виконанні декількох масштабних наукових тем з ведення та підготовки наступного видання "Червоної книги України", які виконувалися в Інституті ботаніки з широким залученням науковців з усіх куточків України на замовлення Мінприроди України (нинішня назва – Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України). Ті, хто були безпосередньо залучені до підготовки третього видання, знають і пам'ятають, з якими складнощами і проблемами воно було пов'язане, у які стислі терміни зрештою було потрібно підготувати відредагований та ретельно вичитаний оригінал-макет перед друком. Саме тоді Ірина Андріївна взяла на себе значну частину організаційної та редакційної роботи, працювала мало не в цілодобовому режимі, всіляко допомагала головному редактору, авторам, видавцям. Без її самовідданої праці то була б дещо інша книга, без сумніву, менш досконала. Успішне

виконання масштабної "червонокнижної" тематики протягом наступних років також було б неможливим без організаторського таланту, самовідданості, працездатності та знань Ірини Андріївни. Під час виконання цих проєктів вона постійно спілкувалася з усіма виконавцями, готувала необхідні документи, проводила наради, робила все від неї залежне для того, щоб завдання були виконані належним чином та у стислі терміни.

Робота Ірини Андріївни як секретаря ботанічної та мікологічної підкомісії Національної комісії з питань Червоної книги України також вимагала ґрунтовних знань, організаторського таланту, вміння і бажання спілкуватися з різними людьми. При виконанні цих обов'язків їй також інколи доводилося вирішувати потенційно конфліктні ситуації, навіть брати участь у дискусіях з деякими галасливими екологічними популістами, переконувати завдяки чітким науковим аргументам своїх колег, урядовців та службовців, представників громадськості. Нещодавно затверджений оновлений список видів рослин та грибів для нового видання "Червоної книги України" був обґрунтований та підготовлений колективом науковців, але значною мірою завдяки зусиллям Ірини Андріївни, яка не лише надала свої дані, але й, що найважливіше, узагальнила усі необхідні матеріали.

Організаційні здібності Ірини Коротченко були незамінні також і при підготовці та проведенні конференцій, семінарів, дискусій, польових практик та багатьох інших наукових заходів. Саме тому вона часто була серед організаторів різних ботанічних форумів, у редакційних колегіях багатьох видань. Зокрема, у редколегії "Українського ботанічного журналу" І.А. Коротченко відповідала за рецензування та редагування численних геоботанічних, флористичних, екологічних статей, вела рубрику "Червона книга України".

Крім роботи в Інституті ботаніки, Ірина Андріївна активно займалася і освітньою діяльністю. Зокрема, з 2000 року вона працювала за сумісництвом у Національному університеті "Києво-Могилянська академія" на факультеті природничих наук, де викладала спецкурс "Ботаніка", спочатку на посаді старшого викладача (2000–2005 рр.), а згодом – доцента (2006–2022 рр.). Без сумніву, вона була висококваліфікованою і відданою справі викладачкою, дуже вимогливою, але водночас і доброзичливою. Її вимогливість була обумовлена переконанням у важливості ботаніки як науки,

прагненням надати студентам глибокі й ґрунтовні знання, прищепити їм любов до природи, залучити молодь до пізнання та збереження чарівного рослинного світу нашої країни.

Ірина Андріївна завжди дуже тепло згадувала своє рідне місто Полтаву, підтримувала професійні й дружні зв'язки з колегами з Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, інших наукових та освітніх установ Полтавщини. Стислі біографічні відомості про І.А. Коротченко опубліковані у двох ювілейних виданнях, присвячених сторічному ювілею природничого факультету Полтавського педагогічного університету (*Природничий факультет Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка: 100 років історії та здобутків: літопис*. За заг. ред. проф. М.В. Гриньової. Полтава: Астроя, 2019, с. 128–129. http://nature.pnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/12/ПРИРОДНИЧОМУ-100_-09.04.2019_compressed-1.pdf; *Випускники природничого факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка – науковці України. До 100-річчя природничого факультету*. За ред. Н.І. Шиян. Полтава: Сімон, 2019, с. 112–113. http://nature.pnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/Випускники_дружк_.pdf). Нині колеги і друзі з Києва, Полтави та багатьох інших куточків України планують підготувати окреме біографічне книжкове видання про Ірину Андріївну Коротченко, її наукові здобутки та життєвий шлях. Сподіваємося, на сторінках цього планованого видання знайдеться місце і для детальнішої біографії, і для спогадів, і для численних фотографій, і для бібліографії та характеристики наукового доробку.

Характерними рисами Ірини Андріївни були її відповідальне ставлення до роботи, відданість своїй справі. Саме тому вона дуже болісно сприймала ситуації, коли щось не виходило, коли залишалося обмаль часу, коли хтось із виконавців спрацьовував не найкращим чином. У спілкуванні з колегами та друзями Ірина була надзвичайно доброзичливою і завжди щирою, але саме тому вона могла відверто висловити своє несприйняття тої чи іншої ситуації, тих чи інших дій. У її ставленні до людей та спілкуванні з ними часто проступало навіть щось наївне, у першу чергу – довіра. Вона щиро поважала своїх вчителів і старших колег, зокрема Тетяну Леонідівну Андрієнко, Олену Миколаївну Байрак.

Ірина була люблячою і турботливою дочкою, а тому відхід з життя спочатку її батька, а у серпні 2022 р. – її матері стали для неї важкими переживаннями, які, серед іншого, позначилися і на її самопочутті. Без сумніву, погіршенню здоров'я Ірини Андріївни сприяла і війна. Ірина гостро переживала події 2022 року, втрати та трагедії українського народу. А у перші місяці повномасштабної російської агресії вона могла і бачити наслідки обстрілів, і чути гуркіт тих боїв, які точилися на північно-західних околицях Києва.

У Ірини Коротченко було багато друзів по всій Україні: у Києві та її рідній Полтаві, у Чернівцях та Львові, у Херсоні та Житомирі... Вона завжди цінувала живе й емоційне спілкування з колегами та друзями під час експедицій, конференцій, інших різноманітних заходів. Але ймовірно, що найкраще, найщасливіше Ірина почувалася серед рідної української природи, у степах, лісах, на товтрах і полонинах... В її житті були ці світлі, щасливі моменти, ті позитивні емоції, якими вона щедро ділилася з іншими.

Світла пам'ять про Ірину Андріївну Коротченко лишається з нами, з усіма тими, хто мав можливість працювати разом з нею, спілкуватися з цією незвичайною людиною. Але – найголовніше – з нами лишається все те, що за своє недовге життя вона встигла зробити, у що вклала часточку своєї душі, своєї відданої праці, свого творчого неспокою... Лишаються монументальне третє видання "Червоної книги України (рослинний світ)", томи "Екофлори України", нова "Зелена книга України", матеріали конференцій "Рослинний світ у Червоній книзі України" у Києві, Львові, Умані, Херсоні, численні наукові публікації в "Українському ботанічному журналі", багатьох інших вітчизняних та міжнародних журналах та збірниках... Лишаються природно-заповідні об'єкти та території, до пізнання та збереження яких долучилася Ірина. Лишаються зібрані нею зразки у Національному Гербарії України (KW). Лишаються і лишатимуться жива і вдячна пам'ять друзів та колег, яскравий підсумок життя, відданого науці, справі пізнання та збереження рослинного світу України, нашої чарівної природи, яка, віримо, загоїть рани війни й надалі щовесни відроджуватиметься і розквітатиме знов і знов.

Сергій МОСЯКІН, Яків ДІДУХ, Наталія ШИЯН